

Annona Nova VI.

A Kerényi Károly Szakkollégium évkönyve

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Kerényi Károly Szakkollégium
Pécs, 2014

Szakmai lektorok:

Bagi Zsolt
Balázs Péter
Bene Adrián
Fancsaly Éva
Halmi Tamás
Kiss Gábor Zoltán
Koncz István
Kucserka Zsófia
Orbán Jolán
Pete Krisztián
Szabó Veronika
Szászvári Karina
Takáts József

A kiadvány a *Nemzeti Tehetség Program* támogatásával jelent meg
NTP SZKOLL – 130039

Felelős kiadó:
Bagi Zsolt

Szerkesztők:
Főfai Rita, Németh Dániel, Schelhammer Zsófi,
Varga Réka, Vilmos Eszter, Vörös Eszter

Borítóterv:
Zsupos Norbert

Tördelés:
Kiss Tibor Noé

ISSN: 2061-4926

© A szerzők, 2014
© A szerkesztők, 2014

Minden jog fenntartva.

Tartalomjegyzék

Égő Áron, Mátyási Róbert: Négykezes előszó	7
Soós Kinga: Az elfogulatlan szemlélő – Töredékek Adam Smith morálfilozófiájából	11
Tuboly Ádám: A logikai szintaxistól a szemantikáig – Carnap színeváltozása?	23
Szabó János: Szerepjátékos csoportokkal való elégedettség vizsgálata fontos csoportalakító változók tükrében	37
Szanyi-Nagy Judit: A digitális tábla és a Z generáció	51
Kiss Georgina: Babits a cybertérben – Hogyan segíthetjük elő az értelmező olvasást konstruktív pedagógiai eszközökkel?	65
Szakál Kata: A selyem útja – Alessandro Baricco <i>Selyem</i> című regényéről	75
Szávold Brigitta: Herczeg Ferenc „tündöklése és bukása” – Az író megítélésének változása kortársai szemszögéből	85
Varga Réka: Két szombatos kódex – A Mátéfi János-kódex és a Szombatosok régi könyvének összefüggései	95
Ferenczy Nikolett: A film balítélete – A <i>Büszkeség és balítélet</i> megfilmesíthetőségének kérdése	107
Csöngé Tamás: Valótlan képek láttatása – Karakternarráció és nem antropomorf narráció összjátéka a filmben	121
Nagy Zsófia: Szóvá formált kép / képpé festett szó – A Kalligramszerűség vizsgálata René Magritte festészetében	133
Németh Dániel: Az igekötős igék helyesírása és helye a nyelvtanokban – Rövid történeti áttekintés	147
A Kerényi Károly Szakollégium tagjai és mentorai a 2012/2013-as, illetve a 2013/2014-es tanévben	161

Szávold Brigitta vagyok, a Pécsi Tudományegyetem harmadéves alapképzéses hallgatója, magyar – klasszika-filológia szakon. Közel másfél éve vagyok tagja a Kerényi Károly Szakkollégiumnak. A bekerüléssel egy időben kezdtem foglalkozni a kutatási témámmal, melynek kapcsán a XX. század elejei magyar irodalmi mezőt vizsgálom, Herczeg Ferenc műveinek kortárs kritikáin keresztül. Pierre Bourdieu mezőelméletéből kiindulva próbálok értelmezni a konzervatív író helyzetét az irodalmi autonómiához és a népszerűséghez fűződő viszonyok mentén. Szabadidőmet általában olvasással töltöm, illetve szívesen tanulok nyelveket, élőket és holtakat egyaránt.

SZÁVOLD BRIGITTA

Herczeg Ferenc „tündöklése és bukása”

Az író megítélésének változása kortársai szemszögéből

Bevezetés

Herczeg Ferenc alakjáról, életművéről, irodalomtörténeti, történelmi, publicisztikai jelentőségéről manapság egyre több szó esik, felmerül például a gyakori irodalommal kapcsolatos kánon-viták során. Ezzel együtt kevés törekvés irányul ezen szerzők tárgyilagos, objektív vizsgálatára, oktatási tananyagba kerülésük lehetőségét a vitázók sokszor saját politikai beállítódásuk alapján mérlegelik és igazságtalanul, nem megfontolt érvek alapján ítélnék akár pozitív, akár negatív szempontból a művek esztétikai értékéről, irodalomtörténeti helyükről. Herczeg Ferenc kapcsán különösen éles a probléma, hiszen az író szinte pályája indulásától kezdve a második világháborúig, tehát mintegy 50 évig, kitüntetett helyet foglalt el az irodalmi, irodalompolitikai és politikai életben, megkerülhetetlen hatalomnak számított, számtalan kulturális és közéleti szervezet élén állt. Továbbá a kortársak által is „írófejedelemnek” szólított szépíró műveiért hatalmas közönség rajongott, járt darabjaiért színházba, fizetett elő minden idők legsikeresebb „családi” folyóiratára, az általa szerkesztett *Új Idők*-re, vagy épp művei díszkiadására a *Singer és Wolfner* kiadónál. Kevés példa található ha-

sonló jelenségre a magyar irodalomban, nevezetesen, hogy valaki a művészi és közéleti csúcstról a teljes elfeledettségbe merüljön. Ez történt azonban Herczeggel és a közeli jövőben nem is mutatkozik túl sok lehetőség ennek a helyzetnek a megváltozására.

A dolgozatom címe kritikátörténeti elemzési szempontot sugall Herczeg kortárs recenzensei körében, ez azonban csak részlegesen helytálló. Dávidházi Péter minden, a korszakkal, avagy kritikákkal foglalkozó kutató számára alapvető tanulmánya, amely a kritikátörténet helyéről, módszereiről, céljairól tájékoztat, így nyilatkozik a tudományág legfőbb feladatáról: „A kritikátörténet-írás lényegében a normafeltárás tudománya. Akár hisz művelője a normakészletek egységesíthető fejlődéstörténetének folyamatoságában, akár nem, a kritikátörténet-írás mint stúdium és diszciplína elsősorban a normahasználat történetének feldolgozása: a kritikai normák keletkezésének, összefüggéseinek, alkalmazásának és hatásának vizsgálata.”¹ Ezzel szemben én nem Herczeg bírálóinak normaképzését és -használatát tűztem ki vizsgálandó jelenségnek, többek között azért sem, mert sok kiváló irodalomtörténész, mint Németh G. Béla vagy Komlós Aladár már behatóan foglalkoztak a témával. Én pontosan azt szeretném feltárni e feledésbe merült szerző egykori recepciója kapcsán, ami a normatív értékelésen és értékelő normaképzésen (szintén Dávidházi fogalmai ugyanebből a tanulmányból) túl befolyásolta a bírálók véleményalkotását, ez pedig a siker tényezője.

Herczeg Ferenc életútja és jelentősége korában

Mielőtt azonban szót ejthetnék egyáltalán a befogadás-történetéről, be kell mutatnom a szerzőt, a már említett marginális pozíciójánál fogva a mai irodalmi közbeszédben. Herczeg Ferenc 1863. szeptember 22-én született Versecen, német patikuscsaládban. Édesapja a város leggazdagabb polgárai közé tartozott, egy ideig a település Deák-párti polgármestere is volt. Németh G. Béla Herczeg emlékirataihoz írott bevezetőjében² említi, hogy a hazai

- 1 DÁVIDHÁZI Péter: *Hunyti mesterünk – Arany János kritikus öröksége*, Argumentum, Budapest, 1994. 25–26.
- 2 NÉMETH G. Béla: „Az ’úri középosztály’ történetének egy dokumentuma: Herczeg Ferenc emlékezései”, in: HERCZEG Ferenc: *Herczeg Ferenc emlékezései*, Szépirodalmi, Budapest, 1985. 7–32., 23–24.

németség a korban 4 csoportra osztható, Herczeg származását tekintve a bánsági svábok közé tartozott, akik felmenőit még Mária Terézia idejében telepítettek az itteni termékeny föld művelésére. Gondolkodásmódjukban a magyarság felé húztak, asszimilációjuk is a nemzetalkotók felé irányult. Mindez Herczeg nevelésében is megmutatkozott, családja különös gondot fordított magyar nyelvtudásának bővítésére, hogy a későbbiekben beolvadhasson a magyar értelmiség közé. Anyanyelve viszont a német, a magyar nyelvet igazán szegedi iskolai éveiben sajátítja el, olyannyira hibátlanul, hogy írói pályafutása alatt sosem adja jelét annak, hogy nem az anyatejjel együtt szívta magába a későbbi alkotói nyelvé, amire sok életrajzírója és méltatója reflektál. Még Gyulai Pál, a kérelhetetlen vizsgálóbíró sem talált lényegesen nagyobb számban stilsztikai, nyelvhelyességi hibát műveiben, mint a kortárs alkotók írásaiban. A fehértemplomi érettségi után Budapesten tanul jogot, közben már kacérkodik az írással, egyes lapokban meg is jelentek cikkei, azonban ekkor még nem kötelezte el magát egyik karrierkép mellett sem. Ebben a *Singer és Wolfner* kiadó regénypályázata, és a váci fogság hónapjai hoztak változást. Párbajvétség miatt kellett végül három hónapot a váci államfogházban töltenie, ezt az időt pedig a pályamű elkészítésére szánta. El is készült végül a *Fenn és lenn*, ami végül terjedelmi okokból nem nyerte el az ezer aranyfrankos díjat, ennek ellenére a kiadó felkereste Herczeget a megjelentetés tervével. Az író stílszerűen ezer aranyfrankért bele is egyezett,³ így jelenhetett meg első regénye 1890-ben. Mint tárcaíró, publikálni kezdett *A Hét*-ben, később Rákosi Jenő lapjában, a *Budapesti Hírlap*-ban. 1894-ben indítja el saját folyóiratát, az *Új Idők*-et, ahol a kor számtalan nagy írójának művei jelentek meg és nem csupán a konzervatív irányzatból, hiszen itt jelent meg például Ady Endre *A duk-duk affér*-ja. Azért fontos ezt kiemelni, mivel Herczeget magát néhány korai „modern” írásán kívül konzervatív beállítottságú, Tisza István, később pedig Horthy Miklós hatalmát támogató, forradalom- és radikalizmusellenes szerzőnek tartották és érték súlyos vádak emiatt. Népszerűsége rendkívül rövid idő alatt növekszik és tért hódít magának a színpadon is, drámáit ünnepli a közönség, számtalan alkalommal adják őket elő, újítják fel, illetve biztatják, hogy regényeiből és elbeszéléseiből is készítsen előadható alkotást. Fontos irodalompolitikai és politikai tisztsé-

3 HERCZEG Ferenc: *Herczeg Ferenc emlékezései*, Szépirodalmi, Budapest, 1985. 225.

gekre is szert tesz: a Petőfi Társaság tagja, majd elnöke, az MTA vezetőségi tagja, a Kisfaludy Társaság tagja, országgyűlési képviselő éveken át mint Tisza pártjának jelöltje, később a felsőház tagja, a Magyar Külügyi Társaság elnökségi tagja, a Revíziós Liga elnöke és számtalan kitüntetés birtokosa, hogy csak a leglényegesebb címekre szorítkozzam. A második világháborút követően a kialakult rendszer ellenségeként kezelte, bár különösebb atrocitások nem érték, az előtte rendkívül módos író szegénységben tengette utolsó éveit, többet nem publikált és a cenzúra addigi műveit sem tartotta kiadhatónak. 1954. február 24-én halt meg Budapesten, 91 éves korában, számtalan államforma és történelmi, társadalmi változás megélése után, ám világlátásán látszólag egy cseppet sem alakítva.

A közönségsiker mint az értékelést befolyásoló tényező

Ahogy már említést tettem róla, Herczeg Ferenc saját korú értékelésében egy olyan elemre összpontosítok, amely a fő normakészleteken (ábrázoláskritikai, kifejezéskritikai, hatáskritikai és tárgykritikai)⁴ kívül alapvetően meghatározta a bírálók hozzáállását személyéhez és műveihez egyaránt. Ez pedig a siker tényezője, munkásságának széles társadalmi körökben való elfogadottsága, emellett pedig az írói karrieren túl befutott politikai pályája. A legfőbb okként, amiért ez a kérdés nagy fontosságra tesz szert vele kapcsolatban, korának politikai, művészeti, társadalmi és minden más szinten is mélyreható változásait nevezhetnénk meg. Utálnék ugyanis Bourdieu egy megjegyzésére, miszerint az elátkozott művész [értsd: bestseller-író] ugyanúgy a történelem terméke, ahogy a művész ideája is, tehát egyik sem magától értetődő, mindig létező fogalom.⁵ A mai kor művészeszményének, magasirodalmának és a tömegtermelésre berendezkedett kommersz alkotóknak szétválása természetesen fokozatosan történt meg, viszont Magyarországon az 1840-től 1900-ig tartó időszakban lehet megfigyelni a tényleges gondolkodásmódbeli váltást, állítja Sinkó Katalin.⁶ Úgy véli, a fordulat, vagy inkább fokozatos átalakulás előtt nem csak

4 DÁVIDHÁZI Péter: *Hunyt mesterünk - Arany János kritikus öröksége*, i.m., 40.

5 Pierre BOURDIEU: *A gyakorlati észjárás. A társadalmi cselekvés elméletéről*, Napvilág, Bp., 2002. 168.

6 SINKÓ Katalin: „A művészi siker anatómiája 1840–1900”, in: TAKÁTS József: *Az irodalmi kultusz kutatás kézikönyve*, Kijarat, Bp., 2003.

a művek számítottak az ünneplés tárgyának, hanem a művészek maguk is. Fama és Glória, a jó hírnév és a dicsőség egyértelműen összetartoztak, a művész élete is példaképpen állítatott a közönség elé. Így eshetett meg, hogy irodalmi berkekben semmi kivétlenül nem találtak abban, ha valaki írói pályafutása mellett a politikának is aktív résztvevője, ahogy Mikszáth és Jókai esete is igazolja. Sinkó utal arra is, hogy alig pár évtized alatt azonban a művészeszmény változásával együtt a siker szakmai körbeli értékelése is átalakul. Így az alkotóval szemben olyan új követelmények jutnak domináns helyzetbe, mint a társadalomtól való izoláció, a tömeg megvetése, továbbá hozzátehetjük ilyesformán a közszerepléstől való elzárkózást is.

A sikeres szerző gyanússá válik és kialakul a Bourdieu⁷ által a piactudományok számára éppen ellentétként jellemzett irodalmi mező, ahol a gazdasági elveken működő megtorlások nem érvényesülnek, avagy éppen az ellenkező hatást fejtik ki. „A bestsellert nem automatikusan fogadják el legitim műalkotásnak, és az üzleti sikert akár el is ítélik.”⁸ – írja. Ez a művészeszmény olyan alkotót sugall, aki a piaci érdekektől teljesen mentes, sikertelenségében a nagyközönség előtt akár még saját művészetének igazolását is láthatja. „Fordított világ ez, ahol a negatív szankciókból »pozitív« szankciók válhatnak, amelyből nyilvánvaló módon szisztematikusan ki van rekesztve az árák igazsága.”⁹ Ebből következően tehát a nyomorgó, alacsony példányszámban kiadott, szélesebb közönség előtt érdektelenségnek „örvendő” alkotó az irodalmi körökben, saját pályatársai, bírálói szakmai közegében kitüntetést nyer és éppen ellenkezőleg, a siker értékelése itt messzemenőig elítélő.

A siker és az irodalmi berkek

Már a vázlatosan felfestett életútja is mutatja, hogy Herczeg nem szűkölködött a közönség szeretetében és igen nagy karriert futott be mind írói, mind politikai pályáján. Hogy mennyire meghatározó a siker alkotói tevékenységében, azt Kerecsényi Dezső cikke¹⁰

7 BOURDIEU: *A gyakorlati észjárás. A társadalmi cselekvés elméletéről*, i. m., 168.

8 Uo. 168.

9 Uo. 168.

10 KERECSENYI Dezső: *Herczeg Ferenc negyven év kritikájában*, Magyar szemle 1934/2, 135–142.

is igazolja. Felhívja arra a figyelmet, hogy Herczeg Ferencet már 1892-ben (amikor mindössze egy regényt és egy alig megjelent novelláskötet tudhatott maga mögött) már a kedvenc szerzőik közé választották *A Hét* olvasói. Természetesen ehhez hozzájárult sikeres hírlapírói tevékenysége is, hiszen tárca szerzőként is ismert és olvasott volt. Ami ezzel kapcsolatban érdekes, az a következtetés, amit Kerecsényi a recenzensek helyzetére nézve levon: Herczegről ekkor még alig jelentek meg bírálatok, nem volt igazán beavatott író, nem ismerték el a szakmai körök, viszont a közönség már felfedezte magának és ezt a tényt nem ignorálhatták. A pódiumra ugyan népes számú olvasóközönsége juttatta, értékelése, irodalomtörténeti jelentőségének, irányának megállapítása azonban a kritikusaíra várt, mint feladat. Ellenben a kritika megfosztatott attól a szelektáló szerepkörtől, amelyet eddig magának tudhatott, nem választása alapján emelkedett ki Herczeg a tárcaírók tömegéből. Így a recenzensek kénytelenek voltak egy már pozíciót nyert íróval számolni, népszerűségét valamiképp megmagyarázni, ha máshogy nem is, legalább a közönség ízlésének kárhözátásával.

Kevésbé váratlan az, amikor alakját különböző irodalomtörténeti sorokba helyezik el és így dolgozzák fel jelentőségét. Így tesz többek között Zsigmond Ferenc,¹¹ mikor elemzésében rámutat a Jókai nyomán szerinte országos népszerűséget nyert írói hármásra (Herczeg mellett Mikszáth és Gárdonyi alkotják) és kiemeli közülük Herczeget, mint aki leginkább a közönség ízlésének megfelelően alkotott, illetve a megnevezett prózaíróktól való eltéréseire hívja fel a figyelmet. Feltűnőbb és kirívóbb ellenben, hogy a recenziókat, tanulmányokat és életrajzokat olvasva felfedezhető, mennyire különböző narratíva alapján beszélnek el alakját és munkásságát az egyes irányzatok, vagy olykor egyes szerzők is. Mind különböző alakmásokat készítenek Herczeg Ferencről, különböző vonásait emelik ki és értékelik, normáiknak megfelelően. Az „írófejedelemtől” többek között olyan képeket festettek meg, amin egyes életrajzírói (Surányi Miklós¹², vagy Futó Jenő monográfiája¹³) eposzi hősként ábrázolják, vagy épp a *Katholikus Szemle* bűnre csábító erkölcstelen íróként vagy később ugyanehhez a szellemiséghez kötődők megvesztegethetetlen moralistaként tüntetik

11 ZSIGMOND Ferenc: *Herczeg Ferenc*, Studium, Bp., [1928]

12 SURÁNYI Miklós: *Herczeg Ferenc*, Singer és Wolfner, Bp., 1925.

13 FUTÓ Jenő: *Herczeg Ferenc*, Irodalomtörténet, 1927/1–8.

fel, és ugyanezen, a műveiből leszűrt vonás alapján illusztrálja őt a *Nyugat* néhány szerzője megveszekedett moralistaként. Érdemes még kiemelni, hogy ha történetileg vizsgáljuk a kritika hozzáállását Herczeg művészetéhez, szintén változás tapasztalható bírálatainak pozitív és negatív arányában. Indulásakor még a legtöbb oldalról pozitív bírálatok kísérték (a *Mutamur* novelláskötetben egyes Nyugatosok is valamiféle modernséget találtak), majd az ellentétek kiéleződnek, recenzensei átfogják a vituperáció-laudáció skálát teljes hosszában, majd ahogy Herczeg lassan egészen vezető szerepkörbe kerül az irodalmi életben, újra homogenizálódnak a róla kinyilvánított vélemények. Végül, kevéssé meglepően, a második világháború után egész életműve igen súlyos bírálat alá esik.

A siker és Herczeg, kontra modernnek

„Azt adott, annyit adott s úgy adott, amennyit s ahogyan a közönségének befogadni nem került erőfeszítésébe, s nem zavarta elalvás előtti békéjét. Finoman csomagolt pikáns izgalmat az elején, könnyű rejtélyű bonyodalmat a közepén, csattanós vagy érzelmes feloldást, de mindenképp feloldást a végén, akár regényről, akár drámáról volt is szó.”¹⁴ Németh G. Béla ebben látja Herczeg népszerűségének okát és ennek alapján lektúr kategóriába is sorolja műveit, bár ez nem egészen helytálló műfaji meghatározás. Mindenesetre tényleg minden szempontból megfelelt közönsége ízlésének, és ahogy Halmi Bódog¹⁵ is utal rá, könyveivel egyszerűen örömet szerzett olvasóinak. Egyik életrajzírója, Surányi Miklós¹⁶ a siker okaként jelöli meg azt is, hogy a '80-as évek irodalmi helyzete sivár Magyarországon, epigonköltők uralkodnak, a középosztálybeliek, mágnások pedig nem olvasnak hazai könyveket, inkább a nyugati művek felé fordulnak. Ennek az igazságtartalma némileg kétes, hiszen nem számol többek között azzal sem, hogy Jókai még életben van, nem csak epigonírók idézik meg szellemét Herczeg indulása idején és olvasottsága is nagy volt. Ellenben abban igazat lehet neki adni, hogy regényeivel valóban egy friss látásmódot nyújtott, drámáival pedig kellemes szórakozást kínált

14 NÉMETH G. Béla: „A lektúr magyar mestere”, in: HERCZEG Ferenc: *Történelmi regények*, Szépirodalmi, Bp., 1983. 5–22., 8.

15 HALMI Bódog: *Herczeg Ferenc az író és az ember*, A szerző kiadása, Bp., 1931.

16 SURÁNYI Miklós: *Herczeg Ferenc*, i.m.

közönségének, amivel karrierje elején ténylegesen kitűnt az írók mezőnyéből.

Ahogy már szó esett róla, a kor szemléletmódjának változásai következtében a siker a „moderneknak” számára gyanús Herczeg kapcsán, közéleti tevékenysége nemkülönben. Mivel politikailag a konzervatív liberálisoknak nevezett csoporthoz tartozott és nyíltan ellenzett minden radikális változást, forradalmat, társadalmi szerkezetátalakítást, élesen szembekerült az újítani vágyók körével. Nem is tudták írói munkásságát sem függetlenül a politikaitól értékelni, sem a politikait az íróitól. Két szerepköre szorosan összefonódott és súlyosan negatív hatásúnak ítéltetett a Nyugatosok szemében, akik számára a művész és államférfi immár két, egymást kizáró fogalmat jelentett. Jó példa erre Hatvany Lajos elemzése¹⁷ Herczeg filozófiájáról, amiben bevallottan sokkal inkább politikai irányultságból és közéleti tevékenységből leszűrte tételeket bírál hevesen, mint művekből eredeztethetőket.

Másként viszonyult a sikerhez és közéleti tevékenységhez Herczeg, aki „jellegzetesen »19. századi« író, jellegzetesen »19. századi« ember”.¹⁸ Személyiségénél, világlátásánál fogva ugyanúgy a sikert óhajtotta, olykor kora elvárásaival szemben is, anakronisztikusan. Nem szándékos népszerűség-hajhászás jellemzi, nem ontja magából a műveket csak a közönség figyelméért és az anyagiakért, hanem kiváló érzékkel ismerte ki, milyen típusú alkotásokkal örvendeztetheti meg a középosztályt saját elveiből semmit sem alább adva. Emlékezéseiben regényeinek, elbeszéléseinek igen gyakori dramatizálását is felkérésekhez köti, nem pedig a színházi bevételekből számítható haszonhoz. A siker pedig szinte kizárólagos mérce számára, sokkal inkább, mint az irodalmi kritikák vagy elnyert díjak. Érdemes ebből a szempontból vizsgálni önéletírásait, legfőképp pedig azok utolsó, harmadik kötetét, a *Hűvös völgy*-et. Ahogy Németh G. Béla¹⁹ is említi, Herczeg gyakorlatilag nem ad lehetőséget belepillantani műhelytitkaiba. Ebben a kötetben csak néha szakítja meg a történelmi, politikai, családi események elbeszélését, hogy néhány szót ejtsen műveiről és ezt egyetlen szempontból említi: milyen sikert értek el. A sikeren pe-

17 Hatvany Lajos: Herczeg Ferenc mint philosoph, Nyugat, 1911/4. <http://epa.oszk.hu/00000/00022/00072/02164.htm> (letöltve: 2013.12.01.)

18 NÉMETH G. Béla: „A külső élet krónikása,” in: HERCZEG Ferenc: *Hűvös völgy*, Szépirodalmi, Bp., 1993. 5–20., 7.

19 Uo. 10.

dig legfőképp színházi sikert kell érteni, tehát alkotásainak taglalásai kimerülnek abban, hogy leírja, előadásukkor lelkesedett-e a közönség érte, illetve esetleges külföldi pályafutásukat röviden összefoglalja, vagy színházi anekdotákat ad még elő. Mindhárom magába foglalja az a mód, ahogy máig legsikeresebb darabjáról, a *Kék róka*-ról nyilatkozik: „1917 januárjában mutatta be a Vígszínház a *Kék róka* című komédiámat. A szereposztás elsőrendű volt [...] A premieren tetszett a komédiám, a közönség áttapsolta a felvonásközöket [...] A *Kék róka* egyébként megcsinálta a világ körüli utat, 250 német színpadon játszották [...]”²⁰ Ezenkívül még arról számol be a darab kapcsán, hogy a hősnőt játszó színésznők gyakran próbálták rávenni, válaszolja meg a híres kérdést, járt-e Cecile a Török utcában.

Összefoglalás

Feltételezésem szerint a Sinkó Katalin által felvázolt nézőpontváltás a művészideállal és művészi viselkedésmóddal kapcsolatban a 19. század második felében tökéletesen helytálló és mindez nagy hatást fejtett ki az irodalmi körökben, legfőképp pedig az erre érzékeny „modernekek” esetében. Kialakult ama irodalmi mező, amelyet Bourdieu úgy jellemez, mint a piaci érdekek ellenálló, egyenesen vele szembenemő területet. Úgy vélem, ez a kérdés különösen a kritikában nyer igazán hangsúlyt és erős a normaképző, avagy –befolyásoló ereje. Herczeg Ferenc alakja pedig kiváló ennek a hatásnak az elemzésére, több szempontból is. Egyrészt, rendkívüli sikere hamar magára vonja az addig felé érdeklődést nem különösebben mutató irodalmi berkek figyelmét: „A novelláskötet [*Mutamur*] példátlan sikert aratott az olvasóknál is és a napilapok irodalmi kritikusan szinte aggodalmas feszültséggel néztek az új csillagra. A hatás, amelyet a novellák keltettek, szinte túlerős volt s az írók, akik a napilapoknál és a közönség kegyeiben elhelyezkedtek, idegenkedve nézték a jövevényt, aki osztozkodni akart nemcsak népszerűségében [sic], de dicsőségükben is.”²¹ Másrészt, nemcsak a már önmagában gyanús közönségsikere keltett ellenérzést, de a régimódi kötelességérzete, ami az államér-

20 HERCZEG Ferenc: *Hűtősvölgy*, Szépirodalmi, Bp., 1993. 60–61.

21 SURÁNYI Miklós: *Herczeg Ferenc*, i. m., 28–29.

dek szolgálatára sarkallta mint közszereplőt. Harmadrészt, mert Herczeg és a Nyugatosok egészen eltérő módon vélekedtek erről a kérdésről, így két művészetfelfogás ütközését vizsgálhatjuk párbeszédükben. Nem utolsósorban pedig: Herczeg egy olyan kiemelkedő egyéniség korában, hogy alakját nem lehet figyelmen kívül, műveit elemezetlenül hagyni. Nem is teszük, viszont a már „készen” kapott alkotót nehezen és igen különbözően tudják értékelni és az irodalomtörténetben elhelyezni, nagyon eltérő szempontokból narrativizálják. Kortársai közül mindenkinek van egy kialakult képe Herczeg Ferencről és megannyi különböző narratíva alapján beszélnek el, ki is ő és miben áll (vagy épp bukik) a jelentősége az „írófejedelemnek”.